

Càlcul Diferencial en Diverses Variables - 2012-2013

Examen Final (Part 1) – Solució

(1) Considereu la corona $A = \{(x, y) \in \mathbb{R}^2 : 2y \leq x^2 + y^2 \leq 2y + 3\}$.

(a) Representeu-la gràficament.

(b) És A tancat? És A compacte?

(c) Definiu interior i frontera d'un conjunt. Determineu si el punt $(0, 0)$ és interior a A o és de la frontera d' A .

(d) Proveu que la funció

$$f(x, y) = \begin{cases} \frac{x^4}{x^2 + y^2}, & \text{si } (x, y) \neq (0, 0) \\ 0, & \text{si } (x, y) = (0, 0) \end{cases}$$

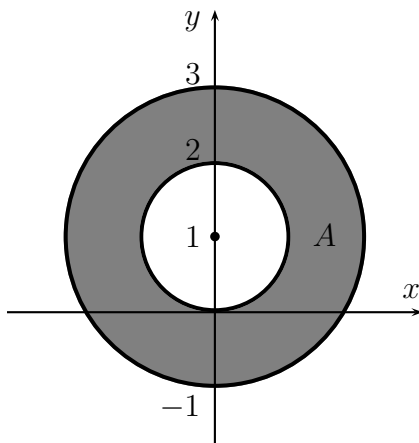
és contínua en A . Pren un valor màxim sobre A ?

Solució:

(a) Completant quadrats resulta que $2y \leq x^2 + y^2 \leq 2y + 3$ és equivalent a $1 \leq x^2 + (y - 1)^2 \leq 4$. Per tant,

$$A = \{(x, y) \in \mathbb{R}^2 : 1 \leq x^2 + (y - 1)^2 \leq 4\} = B'((0, 1); 2) \setminus B((0, 1); 1),$$

on $B((a, b); r)$ i $B'((a, b); r)$ denoten les boles oberta i tancada en \mathbb{R}^2 , respectivament, de centre el punt $(a, b) \in \mathbb{R}^2$ i radi $r > 0$. En conseqüència, el conjunt A és la regió del pla delimitada per les circumferències centrades en el punt $(0, 1)$ i de radis 1 i 2, és a dir, A és la regió ombrejada de la figura següent:

(b) A és un conjunt tancat de \mathbb{R}^2 perquè és la intersecció de dos subconjunts tancats de \mathbb{R}^2 . En efecte, $A = B'((0, 1); 2) \setminus B((0, 1); 1) = B'((0, 1); 2) \cap (\mathbb{R}^2 \setminus B((0, 1); 1))$, $B'((0, 1); 2)$ és un tancat de \mathbb{R}^2 (perquè és una bola tancada!) i $\mathbb{R}^2 \setminus B((0, 1); 1)$ també és tancat, ja que $B((0, 1); 1)$ és obert (perquè és una bola oberta!).

A és compacte perquè és tancat (com acabem de provar) i acotat, ja que A està contingut en la bola $B'((0, 1); 2)$.

(c) *Definició d'interior i frontera d'un conjunt*

Sigui A un subconjunt de \mathbb{R}^n . Un punt de \mathbb{R}^n és *interior* a A si és el centre d'alguna bola oberta continguda en A . L'*interior* d' A és el conjunt A° format per tots els punts interiors a A .

La *frontera* d' A és el conjunt $\text{Fr } A = \overline{A} \cap \overline{(\mathbb{R}^2 \setminus A)} = \overline{A} \setminus A^\circ$.

$(0, 0)$ és un punt de la frontera d' A ja que:

- $(0, 0) \in \overline{A}$, perquè $(0, 0) \in A$ i $A \subset \overline{A}$.
- $(0, 0) \in \overline{\mathbb{R}^2 \setminus A}$, perquè $(0, 0)$ és el límit d'una successió de punts de $\mathbb{R}^2 \setminus A$. En efecte,

$$(0, 0) = \lim_{n \rightarrow \infty} (x_n, y_n), \quad \text{on } (x_n, y_n) = (0, \frac{1}{n}).$$

Observeu que $(x_n, y_n) \in \mathbb{R}^2 \setminus A$ ja que $2y_n > y_n^2 = x_n^2 + y_n^2$ (perquè $0 < y_n < 1$ i $x_n = 0$).

(d) La funció f és contínua en cada punt $(x, y) \in \mathbb{R}^2 \setminus \{(0, 0)\}$, ja que f restringida a l'obert $\mathbb{R}^2 \setminus \{(0, 0)\}$ és una funció contínua. En efecte, aquesta restricció és contínua perquè és el quocient de dues funcions contínues en $\mathbb{R}^2 \setminus \{(0, 0)\}$ i la del denominador no s'anul·la en cap punt de $\mathbb{R}^2 \setminus \{(0, 0)\}$: $f(x, y) = \frac{p(x, y)}{q(x, y)}$, per a tot $(x, y) \in \mathbb{R}^2 \setminus \{(0, 0)\}$, on $p(x, y) = x^4$ i $q(x, y) = x^2 + y^2$ són funcions contínues en \mathbb{R}^2 (ja que són funcions polinòmiques) i $q(x, y) > 0$, per a cada $(x, y) \in \mathbb{R}^2 \setminus \{(0, 0)\}$.

Per provar que f és contínua en l'origen, observeu que

$$(*) \quad 0 \leq f(x, y) = x^2 \frac{x^2}{x^2 + y^2} \leq x^2, \quad \text{per a cada } (x, y) \in \mathbb{R}^2 \setminus \{(0, 0)\}.$$

Llavors, com que $\lim_{(x, y) \rightarrow (0, 0)} x^2 = 0$, la desigualtat $(*)$ implica que $\lim_{(x, y) \rightarrow (0, 0)} f(x, y) = 0 = f(0, 0)$, és a dir, f és contínua en l'origen.

En conseqüència, $f : \mathbb{R}^2 \rightarrow \mathbb{R}$ és una funció contínua, i, com que A és un subconjunt compacte de \mathbb{R}^2 (ho hem provat en (b)), deduïm, pel teorema de Weierstrass, que f pren un valor màxim sobre A .

- (2) (a) Per a funcions $f : \mathbb{R}^n \rightarrow \mathbb{R}$, definiu els conceptes de derivada direccional i de diferencial en un punt. Enuncieu i proveu la relació entre aquests dos conceptes.
- (b) Per a $m \in \mathbb{N}$, definim les funcions

$$f_m(x, y) = \begin{cases} \frac{x^5}{(x^2 + y^2)^m}, & \text{si } (x, y) \neq (0, 0), \\ 0, & \text{si } (x, y) = (0, 0). \end{cases}$$

Per a quins valors de m són diferenciables en \mathbb{R}^2 ?

Solució:

(a) *Conceptes de derivada direccional i de diferencial en un punt per a funcions $f : \mathbb{R}^n \rightarrow \mathbb{R}$:*
 Sigui $f : \mathbb{R}^n \rightarrow \mathbb{R}$ una funció i a un punt de \mathbb{R}^n .

La *derivada direccional* de f en a segons la direcció del vector unitari $u \in \mathbb{R}^n$ és el límit

$$D_u f(a) := \lim_{t \rightarrow 0} \frac{f(a + tu) - f(a)}{t},$$

quan aquest límit existeix i és finit.

Diem que f és *diferenciable* en a quan existeix una aplicació lineal $L : \mathbb{R}^n \rightarrow \mathbb{R}$ tal que

$$(1) \quad \lim_{x \rightarrow a} \frac{f(x) - f(a) - L(x - a)}{\|x - a\|} = 0.$$

Aquesta aplicació lineal L que, si existeix és única, es diu *diferencial* de f en a i es denota per df_a o bé per $Df(a)$.

Relació entre els dos conceptes:

Si f és diferenciable en a , llavors existeixen les derivades direccionals en a segons qualsevol direcció i $D_u f(a) = Df(a)(u)$, per a cada vector unitari $u \in \mathbb{R}^n$.

Demostració:

Si f és diferenciable en a , llavors es compleix (1) amb $L = Df(a)$ i per tant el corresponent límit en a segons la recta $x = a + tu$ també val 0, és a dir,

$$\lim_{t \rightarrow 0} \frac{f(a + tu) - f(a) - Df(a)(tu)}{|t|} = 0.$$

Però això és equivalent a

$$0 = \lim_{t \rightarrow 0} \left| \frac{f(a + tu) - f(a) - Df(a)(tu)}{|t|} \right| = \lim_{t \rightarrow 0} \left| \frac{f(a + tu) - f(a) - Df(a)(tu)}{t} \right|.$$

Com que $Df(a) : \mathbb{R}^n \rightarrow \mathbb{R}$ és lineal obtenim que

$$\lim_{t \rightarrow 0} \left| \frac{f(a + tu) - f(a)}{t} - Df(a)(u) \right| = 0,$$

i això vol dir que

$$\lim_{t \rightarrow 0} \frac{f(a + tu) - f(a)}{t} = Df(a)(u),$$

que és el que volíem provar.

(b) Primer observeu que f_m és diferenciable en cada punt $(x, y) \in \mathbb{R}^2 \setminus \{(0, 0)\}$ perquè f_m restringida a l'obert $\mathbb{R}^2 \setminus \{(0, 0)\}$ és el quocient de dues funcions diferenciables en $\mathbb{R}^2 \setminus \{(0, 0)\}$ i la del denominador no s'anul·la en cap punt de $\mathbb{R}^2 \setminus \{(0, 0)\}$: $f_m(x, y) = \frac{p(x, y)}{q_m(x, y)}$, per a tot

$(x, y) \in \mathbb{R}^2 \setminus \{(0, 0)\}$, on $p(x, y) = y^5$ i $q_m(x, y) = (x^2 + y^2)^m$ són funcions diferenciables en \mathbb{R}^2 (ja que són funcions polinòmiques) i $q_m(x, y) > 0$, per a cada $(x, y) \in \mathbb{R}^2 \setminus \{(0, 0)\}$.

Anem doncs a estudiar la diferenciabletat de f_m en $(0, 0)$. Primer observeu que

$$\frac{\partial f_m}{\partial y}(0, 0) = \frac{d}{dy} f_m(0, y) \Big|_{y=0} = 0, \quad \text{ja que } f_m(0, y) = 0, \text{ per a tot } y \in \mathbb{R}.$$

D'altra banda,

$$\lim_{x \rightarrow 0} \frac{f_m(x, 0) - f_m(0, 0)}{x} = \lim_{x \rightarrow 0} \frac{x^5}{x^{2m+1}} = \lim_{x \rightarrow 0} x^{4-2m} = \begin{cases} +\infty, & \text{si } m > 2, \\ 1, & \text{si } m = 2, \\ 0, & \text{si } m = 1. \end{cases}$$

Per tant, f_m té derivada parcial respecte la primera variable en l'origen si i només si $m = 1, 2$.

I els valors d'aquestes dues derivades parcials són: $\frac{\partial f_1}{\partial x}(0, 0) = 0$ i $\frac{\partial f_2}{\partial x}(0, 0) = 1$.

Així doncs, deduïm que:

- Per a cada $m > 2$, f_m no és diferenciable en $(0, 0)$.
- Per a $m = 1, 2$, f_m és diferenciable en $(0, 0)$ si i només si $\lim_{(x,y) \rightarrow (0,0)} g_m(x, y) = 0$, on

$$g_m(x, y) = \begin{cases} \frac{f_1(x, y)}{\|(x, y)\|} = \frac{x^5}{\|(x, y)\|^3}, & \text{si } m = 1, \\ \frac{f_2(x, y) - x}{\|(x, y)\|} = \frac{x^5 - x(x^2 + y^2)^2}{\|(x, y)\|^5} = \frac{-x(2x^2y^2 + y^4)}{\|(x, y)\|^5}, & \text{si } m = 2. \end{cases}$$

Ara

$$|g_1(x, y)| = \frac{|x|^5}{\|(x, y)\|^3} \leq \frac{\|(x, y)\|^5}{\|(x, y)\|^3} = \|(x, y)\|^2 \quad \text{i} \quad \lim_{(x,y) \rightarrow (0,0)} \|(x, y)\|^2 = 0.$$

Per tant, $\lim_{(x,y) \rightarrow (0,0)} g_1(x, y) = 0$, i en conseqüència f_1 és diferenciable en $(0, 0)$.

D'altra banda, f_2 no és diferenciable en $(0, 0)$ ja que, si ho fos, el límit de g_2 en $(0, 0)$ segons la semirecta $y = x$, $x > 0$, seria igual a 0, però això és fals perquè

$$\lim_{x \rightarrow 0^+} g_2(x, x) = \lim_{x \rightarrow 0^+} \frac{-3x^5}{2^{5/2}|x|^5} = \frac{-3}{2^{5/2}}.$$

En conclusió, f_m és diferenciable en \mathbb{R}^2 si i només si $m = 1$.

Per tant existeix una funció $z = z(x, y)$ de classe C^∞ en un entorn V del punt $p = (1, 1)$ que compleix

$$(2) \quad y^2 e^{z(x,y)} + x \sin z(x, y) + (x - y)^2 - 2y + 1 = 0$$

per a tot $(x, y) \in V$ i $z(1, 1) = 0$.

- (b) Per calcular les derivades parcials de $z(x, y)$ en el punt $(1, 1)$ utilitzarem (2). Per simplificar les notacions escriurem $z_x = \frac{\partial z}{\partial x}$, $z_y = \frac{\partial z}{\partial y}$, $z_{xx} = \frac{\partial^2 z}{\partial x^2}$, $z_{xy} = \frac{\partial^2 z}{\partial x \partial y} = \frac{\partial^2 z}{\partial y \partial x}$ i $z_{yy} = \frac{\partial^2 z}{\partial y^2}$ (la igualtat de les derivades creuades es deguda a que la funció z és de classe C^2 en V). Calculant la derivada parcial respecte de x del terme que apareix en (2) tenim:

$$(3) \quad y^2 z_x(x, y) e^{z(x,y)} + \sin z(x, y) + x z_x(x, y) \cos z(x, y) + 2(x - y) = 0.$$

Avaluant aquesta expressió en el punt $(x, y) = (1, 1)$ i utilitzant que $z(1, 1) = 0$, s'obté $2z_x(1, 1) = 0$ i per tant $z_x(1, 1) = 0$.

Calculant la derivada parcial respecte de y del terme que apareix en (2) tenim:

$$(4) \quad 2y e^{z(x,y)} + y^2 z_y(x, y) e^{z(x,y)} + x z_y(x, y) \cos z(x, y) - 2(x - y) - 2 = 0,$$

i avaluant en $(1, 1)$ també s'obté $2z_y(1, 1) = 0$ i per tant $z_y(1, 1) = 0$

Així doncs el punt $(1, 1)$ és un punt crític de $z(x, y)$.

Per classificar-lo calcularem la matriu Hessiana de z en el punt $(1, 1)$. Les derivades parcials de l'expressió (3) avaluades en el punt $(1, 1)$ ens donaran els valors de $z_{xx}(1, 1)$ i $z_{xy}(1, 1)$. La derivada parcial respecte de y de l'expressió (4) avaluada en el punt $(1, 1)$ ens donarà el valor de $z_{yy}(1, 1)$.

Els càlculs obtinguts, escrits de forma simplificada, són:

$$y^2 (z_x)^2 e^z + y^2 z_{xx} e^z + 2z_x \cos z - x (z_x)^2 \sin z + x z_{xx} \cos z + 2 = 0, \quad z_{xx}(1, 1) = -1$$

$$2y z_x e^z + y^2 z_x z_y e^z + y^2 z_{xy} e^z + z_y \cos z - x z_x z_y \sin z + x z_{xy} \cos z - 2 = 0, \quad z_{xy}(1, 1) = 1$$

$$2e^z + 4y z_y e^z + y^2 (z_y)^2 e^z + y^2 z_{yy} e^z - x (z_y)^2 \sin z + x z_{yy} \cos z + 2 = 0, \quad z_{yy}(1, 1) = -2.$$

Per tant la matriu Hessiana de la funció z en el punt $(1, 1)$ i els seus menors principals són:

$$Hz(1, 1) = \begin{pmatrix} -1 & 1 \\ 1 & -2 \end{pmatrix}, \quad \begin{matrix} \Delta_1 = -1 < 0 \\ \Delta_2 = 1 > 0 \end{matrix}.$$

Així doncs, $Hz(1, 1)$ és definida negativa i per tant z té un màxim local en el punt $(1, 1)$.

(2) (a) Calculeu

$$\lim_{(x,y) \rightarrow (0,0)} \frac{\cos(x+y) + xy - 1}{x^2 + y^2}.$$

(b) Considerem la funció $f(x, y, z) = 3x^2 - 6y^2 - 2z^3 + 6z$ i el conjunt

$$A = \{(x, y, z) \in \mathbb{R}^3 : x^2 + y^2 \leq 4, 0 \leq z \leq 3\}.$$

Justifiqueu l'existència d'extrems absoluts de f sobre A i calculeu-los.

Solució:

(a) Utilitzant $|x + y| \leq |x| + |y| \leq 2\|(x, y)\|$, junt amb els desenvolupament de Taylor $\cos t = 1 - t^2 + o_{t \rightarrow 0}(t^2)$ s'obté

$$\cos(x + y) = 1 - \frac{(x + y)^2}{2} + o_{(x,y) \rightarrow (0,0)}(|x + y|^2) = 1 - \frac{x^2 + 2xy + y^2}{2} + o_{(x,y) \rightarrow (0,0)}(\|(x, y)\|^2).$$

per tant

$$\frac{\cos(x + y) + xy - 1}{x^2 + y^2} = \frac{-x^2/2 - y^2/2 + o_{(x,y) \rightarrow (0,0)}(\|(x, y)\|^2)}{x^2 + y^2} = -\frac{1}{2} + \frac{o_{(x,y) \rightarrow (0,0)}(\|(x, y)\|^2)}{x^2 + y^2}.$$

Així doncs

$$\lim_{(x,y) \rightarrow (0,0)} \frac{\cos(x + y) + xy - 1}{x^2 + y^2} = -\frac{1}{2}.$$

(b) • JUSTIFICACIÓ DE L'EXISTÈNCIA D'EXTREMS: Donat que f és contínua en \mathbb{R}^3 , si provem que A és compacte, llavors pel teorema de Weierstrass sabem que f té extrems absoluts sobre A .

Per veure que el conjunt A és compacte demostrarem que és tancat i acotat.

Que A és tancat es dedueix del fet que si $g : \mathbb{R}^3 \rightarrow \mathbb{R}^2$ és contínua i $B \subset \mathbb{R}^2$ és tancat llavors $g^{-1}(B)$ és tancat a \mathbb{R}^3 , aplicat a la funció $g(x, y, z) = (x^2 + y^2 - 4, z)$ i $B = (-\infty, 0] \times [0, 3]$.

Que A és acotat es dedueix del fet que per a tot $(x, y, z) \in A$ es compleix $x^2 + y^2 + z^2 \leq 13$, i per tant A està contingut en la bola tancada de centre l'origen i radi $\sqrt{13}$.

• CÀLCUL DELS EXTREMS:

El conjunt A és un cilindre circular recte sòlid de base el disc tancat $x^2 + y^2 \leq 4$, $z = 0$ i d'alçada 3.

Els extrems absoluts poden pertànyer a:

(i) l'interior del cilindre $A^\circ = \{(x, y, z) \in \mathbb{R}^3 : x^2 + y^2 < 4, 0 < z < 3\}$. En aquest cas els extrems absoluts també seran extrems locals de f i per tant seran punts crítics de f .

Donat que $\nabla f = (6x, -12y, -6z^2 + 6)$, els punts crítics de f són $(0, 0, \pm 1)$, i l'únic que pertany a A és $(0, 0, 1)$.

(ii) la tapa lateral oberta $F_1 = \{(x, y, z) \in \mathbb{R}^3 : x^2 + y^2 = 4, 0 < z < 3\}$.

En aquest cas, pel mètode dels multiplicadors de Lagrange sabem que s'ha de complir

$$\left. \begin{array}{l} 6x - 2\lambda x = 0 \\ -12y - 2\lambda y = 0 \\ -6z^2 + 6 = 0 \\ x^2 + y^2 - 4 = 0 \\ 0 < z < 3 \end{array} \right\} \left. \begin{array}{l} 2x(3 - \lambda) = 0 \\ 2y(6 + \lambda) = 0 \\ z^2 - 1 = 0 \\ x^2 + y^2 - 4 = 0 \\ 0 < z < 3 \end{array} \right\} \begin{array}{l} x = 0 \text{ o } \lambda = 3 \\ \text{Si } x = 0 \\ x = 0, y = \pm 2, z = 1 \\ \text{Si } \lambda = 3 \\ x = \pm 2, y = 0, z = 1 \end{array}$$

(Les coordenades (x, y, z) de les 8 solucions (x, y, z, λ) del sistema anterior exclouent la condició $0 < z < 3$ són $(0, \pm 2, \pm 1)$, $(\pm 2, 0, \pm 1)$, de les quals 4 compleixen $0 < z < 3$, que són $(0, \pm 2, 1)$, $(\pm 2, 0, 1)$).

(iii) la tapa inferior del cilindre $F_2 = \{(x, y, z) \in \mathbb{R}^2 : x^2 + y^2 \leq 4, z = 0\}$.

En aquest cas la funció f restringida a la tapa és $h(x, y) = f(x, y, 0) = 3x^2 - 6y^2$. Per tant tenim un problema d'extrems de 2 variables. L'únic punt crític de h en el disc $\{(x, y) \in \mathbb{R}^2 : x^2 + y^2 < 4\}$ és el $(0, 0)$, i per tant cal afegir a la lista de punts el punt $(0, 0, 0)$. Pel mètode dels multiplicadors de Lagrange, els únics punts que cal considerar sobre la circumferència $x^2 + y^2 = 4$, $z = 0$ han de complir

$$\left. \begin{array}{l} 6x - 2\lambda x = 0 \\ -12y - 2\lambda y = 0 \\ x^2 + y^2 - 4 = 0 \\ z = 0 \end{array} \right\} \left. \begin{array}{l} 2x(3 - \lambda) = 0 \\ 2y(6 + \lambda) = 0 \\ x^2 + y^2 - 4 = 0 \\ z = 0 \end{array} \right\}.$$

Aquests punts són $(0, \pm 2, 0)$ i $(\pm 2, 0, 0)$.

(iv) la tapa superior del cilindre $F_3 = \{(x, y, z) \in \mathbb{R}^2 : x^2 + y^2 \leq 4, z = 3\}$.

En aquest cas la funció f restringida a la tapa és $h(x, y) = f(x, y, 3) = 3x^2 - 6y^2 - 36$ i per tant tenim un problema d'extrems de 2 variables semblant al de la tapa inferior. Fent els càlculs s'obté que els punts que cal considerar són $(0, \pm 2, 3)$ i $(\pm 2, 0, 3)$.

Per acabar només ens falta avaluar la funció f en aquests punts i triar els valors més gran i més petit.

$$f(0, 0, 1) = 4, f(0, \pm 2, 1) = -20, f(\pm 2, 0, 1) = 16, f(0, \pm 2, 0) = -24, f(\pm 2, 0, 0) = 12, f(0, 0, 0) = 0, f(0, 0, 3) = -36, f(0, \pm 2, 3) = -60 \text{ i } f(\pm 2, 0, 3) = -24.$$

Per tant el valor màxim de f sobre A és 16 i el valor mínim és -60 .

Observació: Els valors extrems de f sobre les circumferències de les tapes es poden fer directament.

Si $x^2 + y^2 - 4 = 0, z = 0$, $h(x, y) = 3x^2 - 6y^2 = 9x^2 - 24 = H_i(x)$ que per a $-2 \leq x \leq 2$ compleix $-24 = H(0) \leq H(x) \leq 12 = H(\pm 2)$.

Si $x^2 + y^2 - 4 = 0, z = 3$, $h(x, y) = 3x^2 - 6y^2 - 36 = 9x^2 - 60 = H_s(x)$ que per a $-2 \leq x \leq 2$ compleix $-60 = H(0) \leq H(x) \leq -24 = H(\pm 2)$.